

TEORETICKO-TVORIVÉ PRINCÍPY A METÓDY FORMOVANIA OBRAZU PARTERU PEŠICH ZÓN

Doc. Ing.arch. Jozef Brath, CSc.

Teoreticko-tvorivé princípy formovania peších zón sú základným východiskom pre koncepčné zámery a treba ich odvodzovať z vývoja urbanizmu a architektúry, najmä pokiaľ ide o ich funkcie a zatraktívnenie. Historický odkaz rovnako ako súčasné názory spoločnosti proklamujú, aby sa prinavrátila spoločenská platforma patriaca peším zónam, ale na vyššej úrovni, zodpovedajúcej životnému štýlu s využitím adekvátnych výrazových prostriedkov, zohľadňujúcich bezpečnosť i výtvarnú stránku. Pešie zóny boli a sú priestormi, v ktorých sa uskutočňujú medziľudské kontakty, a preto by sa mali riešiť na náročnej urbanisticko-architektonickej a umelecko-estetickéj úrovni.

Prostredie miest veľmi znehodnotila extenzívne sa rozvíjajúca doprava. Preto nevyhnutne treba pristúpiť k postupnej prestavbe dopravného systému v našich mestách a prispôbovať ho súčasným i budúcim, ešte len očakávaným zmeneným i meniacim sa podmienkam. Najväčší problém v tomto smere predstavuje vytvorenie takých podmienok pre peší pohyb, ktoré by rešpektovali súčasnú zástavbu a limitované zásahy do dopravného systému.

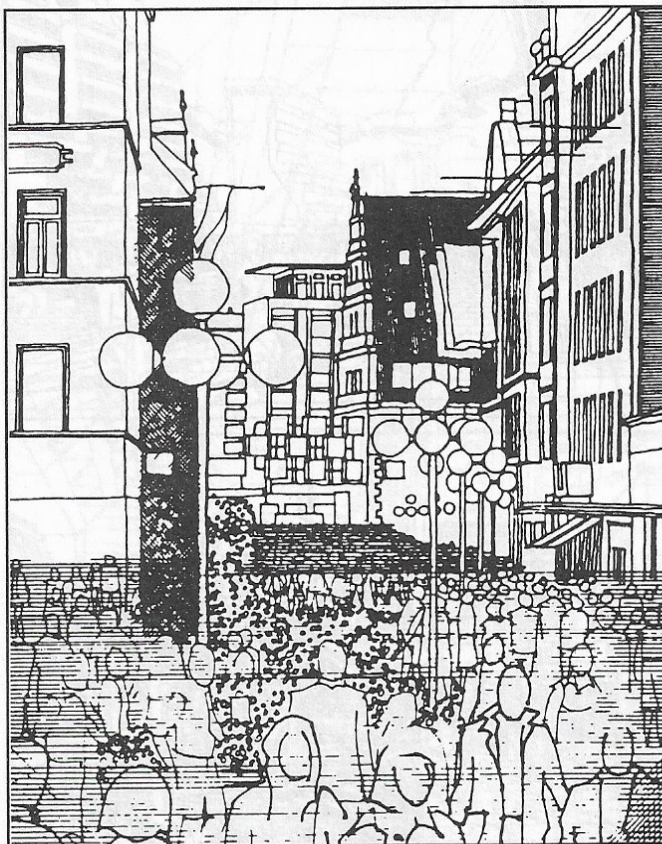
Správna je taká teoretická tendencia či koncepcia, ktorá zdôrazňuje rozdielny prístup pri riešení peších zón v historickom prostredí a mimo historickej časti mesta v nových uzloch polyfunkčných štruktúr. V historickom prostredí, ako aj v celej centrálnej mestskej zóne bude mať každá pešia trasa odlišnú funkciu i charakter. Preto pôjde o zohľadnenie špecifik, hoci by všetky mali mať - najmä v centrách miest - polyfunkčný charakter.

Pešie tras majú vysoké nároky na výtvarnú stránku a preto bude potrebné preskúmať možnosti ich zvytvárnenia, zatraktívnenia a oživenia v priebehu dňa i vo večerných hodinách. Pri riešení peších zón by sa malo vychádzať zásadne z komplexného urbanisticko-architektonického a historického rozboru, ktorý poskytne východiskový materiál

pre projektovú fázu: domyslený a komplexne riešený výtvarno-realizačný scenár. Z teoretického hľadiska sú najvhodnejšie také riešenia, ktoré zdokonaľujú obytnú kvalitu peších zón oddelením od frekventovaných dopravných trás, čím sa v ich priestore zvyhodňuje chodec.

Do oblasti teoretických vstupov peších zón patrí aj zabezpečovanie priestorovej segregácie na týchto zónach, priamo vyplývajúcej z rozmanitej škály činnosti človeka v mestskom priestore. Pre rozdielne priestory centra sú charakteristické aj rozdielne druhy pešieho pohybu, zabezpečujúce vzťahy alebo kontinuitu priestorov v rámci pešej zóny. Pri tvorbe si treba uvedomiť dôležitosť správneho trasovania peších trás, ktoré neslúžia len prevádzkovým účelom, ale vplývajú aj na obytnosť mestského priestoru rozličnými funkčnými atrakciami, ktoré sa na nich nachádzajú.

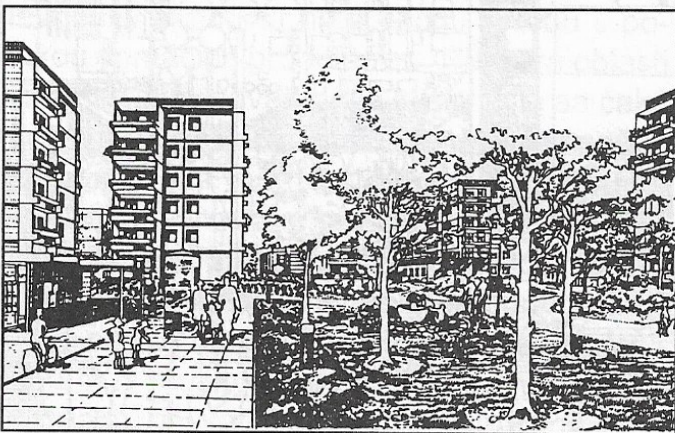
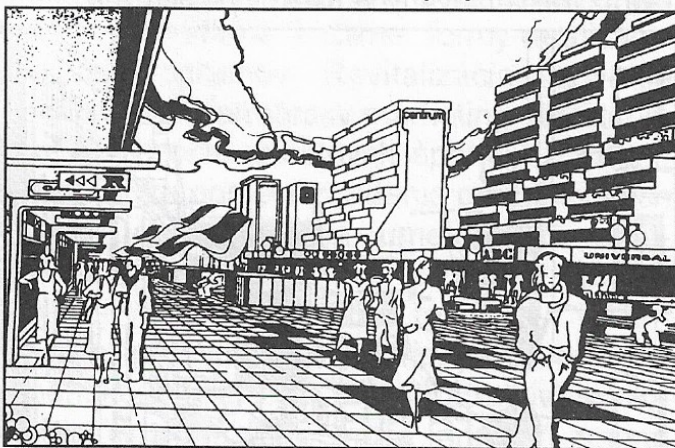
Obraz frekventovaných úsekov peších zón

V atraktívnom, exponovanom prostredí mesta by pešie zóny mali byť výtvarne bohaté, používajúce náročnú designérsku úroveň, mali by mať správne dimenzie, vhodnú povrchovú úpravu, organicky začlenené svietidlá a pod. Medzi rozhodujúce činitele pri formovaní peších zón z teoretického hľadiska možno považovať tvar pešej trasy, optické ohraničenie, dĺžku, pozdĺžny priebeh, priečny profil, orientáciu a štruktúru vybavenosti na pešej trase.

Z estetického hľadiska je zase rozhodujúce vytvárať účinnosť peších zón rozmanitou priestorovou a objemovou skladbou objektov na trasách pešieho pohybu, úpravou dlažby, riešením osvetľovacích telies, aplikovaním pergol, pútačov, vrátane začlenenia prvkov živej prírody, zelene, vody a jej pohybu. Príťažlivosť peších zón možno dosiahnuť aj vhodným striedaním zástavby a voľných priestorov, aplikáciou tvarovej bohatosti prvkov, vhodných materiálov a dokonalým designom. Uvedené teoretické tendencie sú všeobecne známe, no zatiaľ sa nám nedarí túto teóriu dostať do praxe, v čom možno vidieť najväčší problém teoretických tendencií. Aby sa teoretické poznatky mohli dostať do praxe, treba vytvoriť podmienky už v staveb-

Obraz peších zón v nových obytných súboroch

nej výrobe a odstrániť rezortizmus aj v nízkej náročnosti na tvorbu peších zón.

Teória by mala mobilizovať odborníkov so zreteľom na neodkladnú aplikáciu teórie do života, a tým dosiahnuť vyššiu estetickú úroveň obytného prostredia peších zón. Metodické predpoklady v polohe teórie na riešenie takýchto úloh už existujú, len by sa mali overiť experimentálne na niektorých peších zónach našich miest.

Pred teóriou urbanizmu a architektúry stojí nová úloha. Pri formovaní peších zón treba objaviť tie kritériá, ktoré na všeobecnej úrovni stanovujú miesto, význam a stvárnenie všetkých zložiek harmonického rozvoja ľudského komponentu. Teória by mala objaviť prejav dynamickosti vzťahu prostredia a človeka, mala by určiť mieru aj funkciu uplatnenia pešej zóny v sídle.

Pri konkrétnom projektovom riešení peších zón odporúča sa rešpektovať niektoré princípy ktoré sa pokúsím uviesť skráteno v určitom systéme:

- Bude potrebné vyriešiť dopravno-technické problémy pešieho pohybu vrátane vhodného propojenia pešej zóny s ostatnými druhmi osobnej dopravy. Obchodné zariadenia, ktoré majú veľký podiel na vytváraní príťažlivosti, neopakovateľnosti a bohatosti peších priestorov, treba lokalizovať citlivo z hľadiska ich špecifikosti a prevádzkových potrieb, aby ich bolo možné zosúladiť s historickým prostredím.
- Je nevyhnutné pamätať na horizontálne i vertikálne segregovanú dopravu, pretože súčasné koridory (zamerané na automobilový a peší pohyb) nevyhovujú sledovaným cieľom.
- Skladbou objektov a spôsobom zástavby pri vytváraní nových peších zón treba vytvárať nové objavné pohľadové kvality parteru. V historickom prostredí je už zástavba daná, ale aj tu sa musí venovať výtvarnej stránke riešenia prízemí objektov na pešej trase prvoradá pozornosť.
- Výrazné architektonické hodnoty mesta by sa mali stať uzlami siete peších trás s nadobudnutou neopakovateľnou štruktúrou a atmosférou. Takého uzly oživujú malé kaviarničky, cukrárne, vhodne špecifikované obchody, drobná architektúra, kus živej prírody a pod. Pri tvorbe pešej zóny treba pamätať na

žadúci kontakt medzi umelým a prírodným prostredím, i na prepojenie vnútorných priestorov s prostredím peších trás.

- Treba zamerať pozornosť na celú urbánu štruktúru, stvárať plochu terénu pešej zóny a dotvoriť ju potrebným "mestským nábytkom", pretože plocha pešej zóny je akosi "piatou fasádou".

Pri riešení pešej zóny sa musí zohľadňovať špecifickosť osobnosti človeka. Napríklad treba voliť drobnejšie členenie štruktúry objektov v prízemí, pretože je človeku bližšie a zrozumiteľnejšie. Takisto z hľadiska človeka musí mať koncentrovaná štruktúra objektov na trase jeho pohybu odlišný charakter ako prípadná voľná monofunkčná zástavba.

Pri koncipovaní nových obytných útvarov bude treba hľadať nové zastavovacie formy a nový výtvarno-umelecký výraz peších trás, aby vznikali mnohotvárne zrkovité vnemy pre uspokojovanie psychologických nárokov človeka. Teoretické požiadavky na tvorbu vhodného povrchu pešej zóny, konkrétne na voľbu druhu povrchu a na jej úpravu, by sa mali pri projektovaní prísne dodržiavať. Projektovaný povrch pešej zóny mal by zohľadňovať kritériá bezpečnosti i pohodlia chôdze ako aj estetické požiadavky (farebnosť) alebo prevádzkové požiadavky (pevnosť a požadovaná únosnosť). Napríklad rozličné tónované dlaždice dokážu zvýrazniť charakter trasy.

Pri projektovom riešení peších zón nemožno vynechať ani ďalšie komponenty, ako je osvetlenie, hlukové pomery, farebnosť, design a podiel výtvarného umenia. Napríklad farebnosť môže ovplyvniť rytmus a rýchlosť pohybu chodca. Vytvorením farebnej symboliky možno určiť jednotlivé významné polohy pešej zóny. Na základe dôslednej analýzy historicko-architektonických hodnôt i spoločenského významu už existujúcej architektúry pri tvorbe peších zón v historickom prostredí sa potom objasní prístup k riešeniu. Mal by byť taký, aby nepotláčal kultúrno-spoločenskú hodnotu, ale naopak, aby všetko nové optimálne a v dokonalom súlade harmonicky pôsobilo s historickým, už existujúcim, prípadne obnoveným či prestavaným.

Pretože vytvárať pešie zóny v historickom prostredí je veľmi náročné, rozvedieme

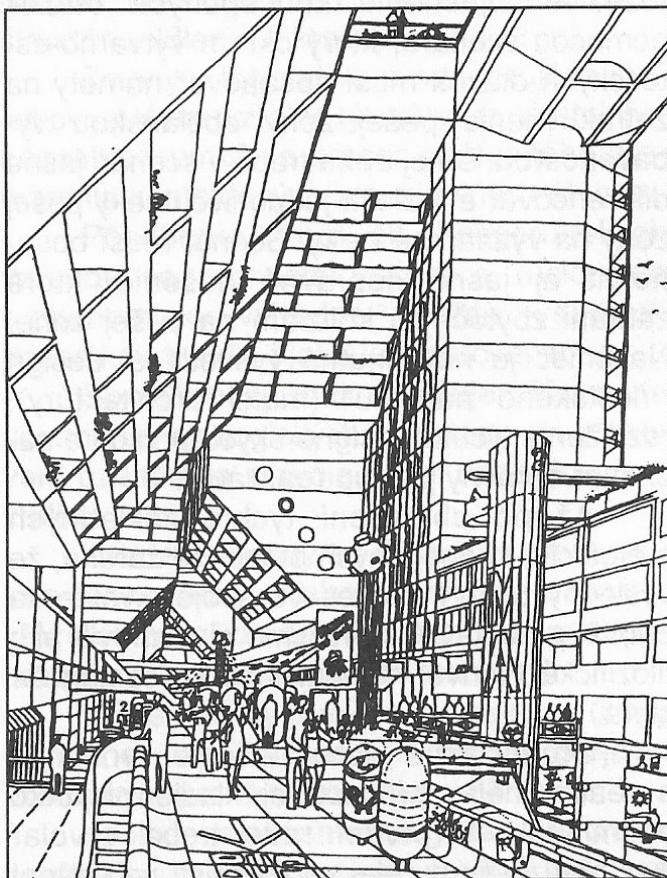
podrobnejšie niektoré tvorivé tendencie. V historickom jadre mesta je najdôležitejšie vychádzať z historicko-architektonickej hodnoty prostredia. Ďalej je dôležité určiť hierarchiu týchto hodnôt a aktualizovať ich pre nové spoločenské potreby. Miera zásahu do historického prostredia pri jeho rekonštrukcii vždy robila a robí veľké starosti architektom a urbanistom.

Na peších zónach treba kultúrno-spoločenskú hodnotu historickej architektúry nechať pôsobiť v plnej miere. Dôležité je aj to, aby sa historická architektúra s novou architektúrou na trase pešieho pohybu vzájomne harmonicky dopĺňali.

Pri vytváraní pešej zóny v historickom prostredí zasiahnu úpravy navyše parter, kde sa aj najmarkantnejšie objavujú nedostatky tvorby. O týchto otázkach by mali rozhodovať ochrannárske stanoviská na základe dokonalého prieskumu. Miera zásahu do historického prostredia pri riešení peších zón je pre architekta najťažšou úlohou, pretože ju môže splniť len po preštudovaní veľkého množstva informácií o hodnotách, znakoch a funkciách historického prostredia.

Medzi pešie zóny historických jadier treba považovať nielen líniové priestory a ná-

Moderná pasáž je súčasťou pešej zóny

mestia, ale aj dvory, nádvorcia, pasáže, historické záhrady a pod. Pri tvorbe peších zón v historickom prostredí by malo byť cieľom aj zosúladienie požiadaviek ochrany historických hodnôt so spoločenskou požiadavkou ich využitia, aby nenastala devastácia historického prostredia, ale naopak, aby pešia zóna plnila i svoju kultúrno-výchovnú funkciu, pre ktorú sú v tomto prostredí predpoklady. V historickom prostredí sa ľudia dobre cítia, radi sa tu stretávajú a všetky tieto skutočnosti by sa mali premietnuť do tvorby peších zón. Veľkým nebezpečenstvom pre historické prostredie sú nevhodné nové urbanistické doplnky - zariaďovacie predmety. Tieto doplňujúce elementy musia takisto harmonizovať s historickým prostredím. Ako sme už uviedli, tvorba v tomto prostredí je veľmi zložitý problém aj z hľadiska odborného spracovania projektu a jeho organizovaného zabezpečenia. Miera zodpovednosti je tu veľmi veľká, pretože vstupujeme do reprezentatívneho prostredia mnohokrát s celoštátnym dosahom.

Z metodického hľadiska sa pri tvorbe pešej zóny v historickom prostredí musia vyhodnotiť predovšetkým súčasné prevádzko-vo-funkčné, kompozičné a historicko-umelecké danosti a až potom možno pristúpiť k syntéze, k objasneniu koncepčných otázok pomocou scenára, ktorý okrem výtvarno-estetických otázok musí obsahovať námety na zatraktívnenie pešej zóny občianskou vybavenosťou. Ďalej treba v scenári jasne diferencovať a rozložiť jednotlivé úseky pešej zóny na významné celky. Scenár musí obsahovať aj jasné dopravné riešenie, ktoré zabráni zbytočným kolíziám na pešej zóne. Nakoniec je nevyhnutné vysvetliť si design "mestského nábytku" (malej architektúry), rozloženie týchto designérskych prvkov a zachovať správny postup realizácie.

Až po objasnení týchto základných metodicko-koncepčných otázok je záruka, že výsledný tvorivý proces vo svojej kvalite sa priblíži predstave, ktorú sme si stanovili ako filozofické tvorivé východisko na dosiahnutie cieľa.

Organizačné zabezpečenie tvorivého a realizačného procesu si kladie niekoľko podmienok. V prvom rade treba vyvolať a udržať záujem celej spoločnosti na riešení

peších zón, pretože úspešne vytvoriť takúto časť mesta možno len pri aktívnej spolupráci všetkých zainteresovaných. Na druhej strane je už dnes na základe našich domácich i početných zahraničných skúsenosti z realizácie a používania peších zón neodškriepiteľné, že ich samotná existencia, zatraktívnenie, ztvárnenie a oživenie podstatne prispieva k zdokonaľovaniu životného prostredia mestského organizmu. Preto treba vytvárať vhodné podmienky vo sfére spoločenskej objednávky i v tvorivom procese, kde by sa tento problém mal riešiť ako súčasť územnoplánovacej dokumentácie a táto podmienka by sa mala premietnuť aj do legislatívy. Ďalej je nevyhnutné vytvárať podmienky pre zrod interdisciplinárnych a integrovaných projektových pracovísk, v ktorých by koncepčne spolupracovali urbanisti, architekti, výtvarníci, sociológovia, psychológovia a ďalší špecialisti. Pozornosť treba venovať aj vytváraniu materiálových podmienok na inováciu urbanistických a architektonických doplnkov (malej architektúry), ktoré vo významnej miere obohacujú funkčnú i výtvarnú stránku peších zón.

Literatúra

- Brath, J.: Architektúra a urbanizmus 19, 1985, č. 2, s. 124.
- Brath, J.: Pešie zóny v meste. SNTL Praha, 1987.
- Štencel, V. - Souček, V. - Šomský, D.: Architektonické úpravy verejných prostranství. Praha, SNTL, 1983.
- Muret, J. - Fouchier, P. - Paoletti, J.: Espaces Extérieurs Urbains. Paris 1990.